PLVS
OVLTRE

Het voorspel van de Tachtigjarige Oorlog

Mirthe is in de woonkamer aan het blokfluiten. Ze oefent het Wilhelmus. Oma luistert vanaf de bank mee. 'Die laatste regel', zegt ze, 'fluit je die wel goed? Wij leerden de wijs vroeger op school iets anders'. 'Ja,' antwoordt Mirthe, 'misschien is er iets aan veranderd. Ons volkslied is al zo oud.' 'Daarmee vergeleken ben ik weer jong,' lacht oma.

Willem van Oranje (1533-1584)

Zijn jeugd

In 1533 werd Willem van Nassau als oudste zoon geboren op de Dillenburg in Duitsland. Zijn vader, Willem de Rijke, regeerde over het vorstendom Nassau. Zijn moeder, Juliana van Stolberg, vreesde de Heere. Zij gaf haar gezin een Bijbelse opvoeding.

Toen Willem elf jaar was, sneuvelde zijn neef René van Chalon. Die was stadhouder van Gelre. Willem erfde zijn bezittingen: het prinsdom Orange in Zuid-Frankrijk, de baronie van Breda en verscheidene andere gebieden in de Nederlanden. Zo werd de jonge Willem van Oranje-Nassau één van de voornaamste en rijkste edelen in de Nederlanden.

Standbeeld van prins Willem voor de kerk in het Duitse Wiesbaden

Karel V doet afstand van de regering

Villa waar keizer Karel zijn laatste jaren woonde

Filips II (1527-1598)

Koning Filips II

Naar Brussel

Karel V wilde zo'n belangrijk edelman als prins Willem aan het hof in Brussel verder opleiden. Vooral moeder Juliana van Stolberg vond dat moeilijk. Haar zoon moest nu vertrekken naar de Nederlanden. Hij zou er geen lutherse, maar een rooms-katholieke opvoeding krijgen. Willem van Oranje maakte snel vrienden in de hoofdstad. Hij had een goed humeur en was leergierig. Op achttienjarige leeftijd trouwde hij met gravin Anna van Buren. Het echtpaar ging wonen op hun kasteel in Breda.

Het kasteel van Breda

Karel V sterft

Toen Karel V 55 jaar oud was, deed hij afstand van de regering van de Nederlanden. Hij stelde zijn zoon Filips II aan tot heer van de Nederlanden. Een jaar later vertrok Karel V naar een eenvoudig landhuis in Spanje. Hij stierf in 1558.
Filips II was een echte Spanjaard. Hij vond dat de gewesten en steden teveel vrijheden en privileges hadden.

Margaretha landvoogdes

Toen de Fransen vrede sloten in 1559 vertrok Filips II naar Spanje. Zijn halfzus Margaretha van Parma werd landvoogdes over de Nederlanden. Zij was het hoofd van het bestuur. Filips stelde ook stadhouders aan. Van de hoge adel werd Willem van Oranje stadhouder over Holland, Zeeland en Utrecht. De graaf van Egmond werd benoemd tot stadhouder van Vlaanderen en Artois.
Toen Filips afscheid nam, voerde kardinaal Granvelle namens de koning het woord. De plakkaten bleven

Standbeeld van Willem van Oranje voor Paleis Noordeinde in Den Haag

De Belgische stad Doornik gezien vanaf een hoge toren

gehandhaafd. Dat betekende dat de ketters vervolgd moesten worden.
Kardinaal Granvelle werd de belangrijkste raadsman van Margaretha. Hij opende ook de geheime brieven, die koning Filips II uit Spanje stuurde. Op die manier had Granvelle veel macht in de Nederlanden. Na enkele jaren kregen de hoge edelen uit de Raad van State het bij Filips voor elkaar dat Granvelle teruggeroepen werd.

De gereformeerde belijdenis

De Nederlandse Geloofsbelijdenis (1561)

In 1561 beluisterde men in Doornik 's avonds op straat de Franse psalmen. Honderden protestanten zongen deze verboden liederen. Margaretha, de landvoogdes, stuurde daarom twee commissarissen naar het kasteel in Doornik. Op 2 november 1561 raapte de kasteelwacht een pakje op. In het pakje zat een brief voor de landvoogdes en een brief aan koning Filips II. Ook bevatte het pakje een boekje met een geloofsbelijdenis van 37 artikelen.

Na twee maanden ontdekte men de schrijver van dit boekje. Maar Guido de Brès (1522-1567) zat niet meer in Doornik. Hij was gevlucht naar Frankrijk.
De landvoogdes verbood de verspreiding van de geloofsbelijdenis. Het hielp niet. De 37 artikelen werden gedrukt en overal gelezen. Ze vormen nu de Nederlandse Geloofsbelijdenis.

Heidelberg in Duitsland

De Heidelbergse Catechismus (1563)

In Duitsland regeerde Frederik III over het vorstendom de Palts. Hij wilde een duidelijk kerkelijk leerboek voor zijn onderdanen. Twee godvrezende professoren aan de universiteit van Heidelberg kregen de opdracht deze catechismus samen te stellen. Het waren

Zacharias Ursinus (1534-1583) en Caspar Olevianus (1536-1587). Frederik III schreef een voorwoord. Hij wilde dat elke zondagmiddag uit de Heidelbergse Catechismus gepreekt zou worden. Dit troostboek uit 1563 hielp de mensen woorden te geven aan wat ze in hun hart beleefden.

Het smeekschrift der edelen

De toespraak van Willem van Oranje

Door de geloofsvervolgingen werd het steeds onrustiger in de Nederlanden. De hoge edelen uit de Raad van State zagen dat. Hun voorzitter, Viglius, stelde een verzoek aan de koning op. Op oudejaarsdag van 1564 las hij het in de vergadering voor aan de landvoogdes. Dan zou de graaf van Egmond het verzoek naar de koning brengen. Toen stond prins Willem van Oranje op. Hij zei in deze beroemd geworden Oudejaarsrede: 'En hoezeer ik ook aan het katholieke geloof gehecht ben, ik kan niet goedkeuren dat vorsten over het geweten van hun onderdanen willen heersen en hun de vrijheid van geloof en godsdienst ontnemen.' Dat was voor de graaf van Egmond geen gemakkelijke boodschap. Wat zou de koning zeggen? Maar koning Filips II was heel vriendelijk. Hij vereerde Van Egmond met geschenken. Een half jaar later kwam het antwoord van de koning. De bloedplakkaten moesten streng gehandhaafd blijven.

Willem van Oranje

Hendrik van Brederode

Naar de landvoogdes

De lagere adel was eensgezind en vastberaden: de kettervervolging moest stoppen. Daarom liepen honderden edellieden op 5 april 1566 in optocht naar het paleis van landvoogdes Margaretha in Brussel. Heer Hendrik van Brederode hield een toespraak. Hij bood de landvoogdes een smeekschrift aan. In dit smeekschrift vroegen de edelen of de koning de ketterplakkaten wilde terugtrekken. Van Brederode vroeg of Margaretha het smeekschrift naar haar broer, koning Filips II, wilde sturen. Dat vond de landvoogdes goed. Zolang er geen antwoord uit Spanje kwam, zouden de ketters niet meer vervolgd worden. Margaretha's belangrijkste raadsheer, De Barlaymont, spotte met de edellieden. Hij noemde ze in het Frans: *gueux,* bedelaars. Dat woord had Van Brederode wel verstaan. Het werd een erenaam: *Vivent les gueux!* Leve de geuzen!

Hagenpreek bij Rijswijk

Beeldenstorm

Hagenpreken en beeldenstorm

Hagenpreken

De aanhangers van de 'nije lere' kwamen in het geheim bijeen. Omdat er voorlopig geen ketters vervolgd zouden worden, hielden zij in de lente en de zomer van 1566 protestantse kerkdiensten in de openlucht. Mensen kwamen van heinde en ver om deze hagenpreken te beluisteren. Tienduizenden toehoorders zongen tijdens de hagenpreek de psalmen in de berijming van Petrus Datheen.

Beeldenstorm

Hoe moesten de mensen in de herfst en de winter samenkomen? Dan werd het te nat en te koud om in de buitenlucht naar een hagenpreek te luisteren. Daarom wilden de calvinisten graag diensten houden in kerken. Echter, in rooms-katholieke bedehuizen stonden beelden. In augustus 1566 vond te Steenvoorde in de Zuidelijke Nederlanden na afloop van een hagenpreek de eerste beeldenstorm

plaats. Na vier dagen waren talloze beelden, altaren, misboeken en orgels kapotgeslagen. Zes weken lang verspreidde de Beeldenstorm zich door de Nederlanden. Men vernielde de beelden in kerken en kloosters. Het ging de calvinisten om de zuivering van de kerkgebouwen.

Hagenpredikers

Petrus Datheen (1531-1588)

Petrus Datheen trad uit het klooster, toen hij zag dat een jongeman om zijn geloof verbrand werd. Als predikant vluchtte hij naar Engeland en Duitsland.
Hij vertaalde de Heidelbergse Catechismus en enkele formulieren. Bovendien zette hij in 1566 de Franse psalmen in het Nederlands over. Uit deze psalmberijming zong men graag.

Peregrin de la Grange (1530-1567)

Eens hield De la Grange een hagenpreek voor wel 20.000 toehoorders. Samen met Guido de Brès was hij predikant in Valenciennes. Zij werden beiden om hun geloof gevangen genomen, verhoord en opgehangen.

Jan Arentsz. (?-1573)

Jan Arentsz. was mandenmaker in Alkmaar. Hij hield op 14 juli 1566 de eerste hagenpreek bij Hoorn. Hij preekte ook in Amsterdam en Utrecht. Op zijn sterfbed vertroostte hij de inwoners van Alkmaar tijdens het beleg van de Spanjaarden. De Heere zou redding geven.

Alva komt!

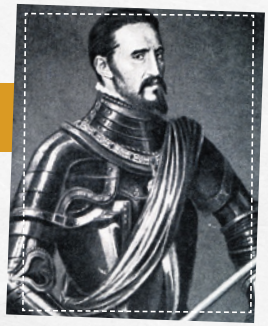
De hertog van Alva

De ijzeren hertog

Koning Filips II was woedend toen hij in Spanje hoorde over hagenpreken en de Beeldenstorm. Hij stuurde de hertog van Alva met een sterk leger om de beeldenstormers te straffen. Vanuit Italië marcheerde de ijzeren hertog met 10.000 van de beste soldaten in 1567 naar Brussel. Prins Willem van Oranje vertrok snel naar de Dillenburg, het kasteel waar hij geboren was. Vele calvinisten vluchtten naar Duitsland of Engeland. Landvoogdes Margaretha had niet veel meer te vertellen. Ze vertrok al spoedig.

Raad van Beroerten

Alva richtte meteen een soort rechtbank op, de Raad van Beroerten. In korte tijd veroordeelde deze 'Bloedraad' bijna duizend mensen ter dood. Ook de graven Egmond en Horne werden gevangen genomen. Deze Ridders van het Gulden Vlies waren trouw rooms-katholiek gebleven. Wanneer zelfs deze hoge edellieden niet veilig waren voor Alva, zag het er slecht uit voor de inwoners van de Nederlanden.
De hertog van Alva kon prins Willem in Duitsland niet gevangennemen. Wel liet hij Filips Willem, de oudste zoon van de prins, ontvoeren. Op aanraden van Granvelle bracht men hem als gijzelaar naar Spanje. Daar kreeg hij een rooms-katholieke opvoeding.

Versierselen van de Ridderorde van het Gulden Vlies